

PARTHENON

PARTHENON! Iktinos és Kallikrates műve romjaiban is nemcsak a múlthatlan szépségű emléke a Perikles-korabeli, „klasszikus“ görögség nagyra, szépre, tökéletesre törő akarásának, hanem időtlen, helyhez és időhöz nem kötött szimbólumává lett sokszor vitatott célkitűzéseknek, vagy akár látszólag idejét múlt ábrándoknak is. Ha a Szűz Athene márványtemplomának harmadfélezer éves sorsát végigkísérnök, hasonló feladatra vállalkoznánk mint az a műtörténész, aki a Colosseum-ábrázolások segítségével iparkodott hozzáférközni hosszú századok Róma-elképzelésének megértéséhez. Amit egy jámbor középkori szerzetes az akkor még ép Colosseumról írt: „Amíg áll a Colosseum, Róma is fog állni, ha ledől a Colosseum, Róma is ledől, és ha Róma ledől, a világnak is vége“, — írhatta volna a Parthenonról és Athénról is. A Parthenonnak is volt mit kiállania földrengéstől, elemi erőktől, de még többet az emberi műveletlenségtől, nemtörődömségtől, fanatizmustól, vagy akár a technika vívmányaitól... (Tudvalevőleg akkor dőlt romba, amikor 1687-ben a velenceiek bombája felrobbantotta a török mecsetté átalakított épületben felhalmozott puskaport.) Szerencsére akadtak áldozatkész és hozzáértő emberek, akik a Parthenon épületét és az egész Akropolist, „a kultúra fellegvárát“ romjaiból feltámasztották, az oda nem tartozó elemektől megszabadították és állandóan gondozzák.

Mindez nem indult átlátszó allegóriának: önkéntelenül példázza a sokunknak meggyőződésből szívéhez nőtt klasszikus műveltség sorsát. Mindenesetre érthető, ha egy folyóirat vagy egyesület épp ennek az antik kultuszhelynek, Pallas Athene templomának a nevét választja címül, jelzőül a közömbösök, vagy nyílt ellenségek ellen századok óta folyó küzdelemben. Ezt tűzte zászlajára 1929 óta A Klasszikus Műveltség Barátainak (régebben: A Magyar Humanisztikus Gimnázium Híveinek) Egyesülete is.

Hagy egy ilyen ideális, de ugyanakkor nemzeti és európai műveltségünk csorbitatlansága szempontjából egyaránt fontos célkitűzés a hívők nagyszámú táborát tudta egyesületbe tömöríteni, könnyebben érthetővé válik, ha futólagosan visszapillantunk az előzményekre, a klasszikus nyelvek, vagy inkább csak a görög magyarországi oktatásának történetére.

Nem szükséges Mátyás humanistáinál kezdenünk. Janus Pannoniusék görög tudása európai viszonylatban is számottevő volt, de arisztokratikus elzárkózottságuk miatt hatása a magyarság szélesebb rétegeire nem is lehetett. Különben is mire a vetés megért volna, Európának ezen a részén olyan pusztító vihar vonult végig, hogy még a várható csekély termést is elverte és csak a latin nyelvű humanizmus tudott mély gyökereket eresztetni a magyar talajba.

Nyugaton a renaissance óta megszakítás nélkül folynak a klasszikus stúdiumok. A reformáció a szentírási szövegek eredetiben való tanulmányozásának kívánalmával bizonyos mértékben kettészakítja ezeket is. A német protestantizmusnak a görög szövegekkel való alapos és állandó foglalkozása így válhatott egyik gyökerévé a neohumanizmus túlzó görögimádatának, míg a katolikus országok mind bensőbb viszonyban

maradtak a latin nyelvvel. Nálunk a nagy török intervallum után a protestáns iskolákban a görög oktatás elsősorban a teológia szolgálatában állott, katolikus iskoláinkban nagyon sokáig nem is tanították. Nagy általánosságban azt mondhatjuk, hogy a XV. században biztatóan induló, de korántsem egyetemes jellegű klasszikus tanulmányok majdnem teljesen megszűntek, és több századnak kellett eltelnie, míg egy újabb áramlat hullámvérése nálunk is éreztethette hatását. Ez az áramlat a német neohumanizmus volt, úgy, amint tudósok és művészek, írók és kultúrpolitikusok megindították, kivirágoztatták és az élet valamennyi területén gyümölcsöztették.

Érmekek a mozgalomnak a lecsapódása ugyanakkor hosszú évtizedekig a nem rosszabb utánpótlásról és az eszme magvának minél szélesebb körben való elhintéséről mintaszerűen gondoskodó intézmény volt a neohumanizmus szellemében megszervezett német középiskola. A filantropisták hasznosságai irányával folytatott küzdelemben még maga a mozgalom egyik megindítója és leglelkesebb apostola, Heyne építette ki a klasszikus nyelvek védelmében a humanisztikus oktatás formális képzőerejéről szóló elméletet, amely a szintén már Heynétől hangoztatott esztétikai, etikai és történeti érvekkel együtt mindmáig leghatásosabb fegyver a mindenkori utilitaristákkal, realistákkal stb. szemben. A másik vezető filológustól, a Homeros-kutató hallei Wolftól származik az a ma is érvényes megállapítás, hogy aki csakugyan járatos „in humanioribus“, az egyúttal megszerezte a készséget bármely más ismeret eredményes művelésére is. Ezt a tételt azóta is csak azok vitatják, akik nem mentek keresztül a humanisztikus tárgyak elmetornájának magasra tűzött fokán.

Humboldt 1812-i poroszországi tantervének középpontjában a két klasszikus nyelv és a matematika állt. A tíz évfolyam 70-es latin, 50-es görög és 60-as matematika óraszám mellett a természettudományokra szánt 20 óra szemléletesen mutatja, hogy a neohumanizmus művelődéspolitikusai nem enciklopédikus ismeretek széthulló, terhes sokféleségével, hanem a klasszikus tanulmányokon nyugvó homogén művelődési anyag szerves egységével akarták biztosítani a tanuló lelkének egyenletes és harmonikus fejlődését. Ebben az iskolában az anyanyelven kívül más modern nyelv tanítására, mint utilitarisztikus célkitűzésre, természetesen nem is gondoltak.

Az „ideális“ tanterv rövid életűnek bizonyult: 1837-ben helyet kap a francia, több időt szánnak a természettudományokra. A latin megmarad a középpontban, de a görög — egyelőre alig észrevehetőleg — kezd kivülből szorulni. Az eredeti elképzelés szerves egysége az utraquizmus beférkőzésével megbomlik, a szétszórt, elaprózott tárgyak pedig mindnagyobb feladatok elé állítják a „sti-lelki növekvésben levő tanuló: íme a túlterhelés őse. Megemlíthejük még, hogy a művelődésbeli utraquizmust, a modern iskolaügynek ezt a kikerülhetetlen velejáróját, legtovább a teljes mértékben az antikvitásra koncentrált bajorországi neohumanista gimnáziumok odázták el.

Ami most már a magyarországi állapotokat illeti, Kornis Gyula klasszikus könyvének, „A magyar művelődés eszményei“-nek olvasói előtt színes képekben tárul fel ennek a korszaknak a rajza. Nyomon kísérhetjük a magyarországi neohumanizmust a „summus Heynius“-lába előtt hallgató magyar diákok szent lelkesedésétől az itthoni tehetetlenségig! Ott: ma is tekintélyes nevű tudósok, világhírű költők; nálunk: mikor a neohumanizmus fénykorában az utilitarisztikus 1806-os Ratio-nak a görög nyelv tanítására vonatkozó rendelkezését végre akarják hajtani, kiderül, hogy nincsen megfelelő szaktudású pályázó. Az első Ratio elismeri ugyan, hogy magasabbrendű kultúra nem képzelhető el görög tanulmányok nélkül, mégis csak másodsorban szükséges, rendkívüli tárgynak minősíti, aminek a következménye az lett, hogy a gimnáziumok nagyrésze nem is tanította, ha pedig tanította, hogyan! A protestáns iskolákban valamivel jobb volt a helyzet, de pl. a budapesti egyetemen a múlt század közepéig a legközségesebb igék ragozásán, elemi grammatizáláson túl alig jutottak, ugyanakkor, amikor a német középiskolák nem elégedtek meg tarka chrestomathiákkal, hanem teljes egészükben olvasták az antik írókat.

Találón fogalmazta Kornis azt a circulus vitiosus, amelyben a magyar neohumanizmus az iskolák szempontjából vergődött: „Nem volt a gimnáziumokban nemesebb értelemben vett klasszicizmus, mert nem tudott a társadalom vezető körében erősebb gyökeret verni a neohumanisztikus szellem; viszont azért nem támadt erősebb neohumanisztikus áramlat, mert nem volt soha igazi klasszikus szellem az iskolákban, amely előkészítette volna.“ Kíméletlennek látszik, mégis valahogy így volt: „a neohumanizmus nálunk többször inkább ajakgimnasztika, semmint belső élmény tárgya.“

Itt-ott akadtak ugyan vizasztaló kivételek is, de az Organisationsentwurfnak kellett jönnie, hogy Magyarországon érdemleges görög oktatásról szó lehessen. Ennek viszont az lett a következménye, hogy az ellenzők tábora még azokkal is megsokszorozódott, akik nem művelődési eszményeik megvalósítása végett, hanem tisztán hazafiságból szálltak szembe a görög középiskolai tanításával, mert ebben is csak az erőszakos elnémetesítés eszközét látták. Így érthető, hogy 1860-ban, a Thun-rendszer megszűntével, a görögöt is érzékeny károsodás érte — a közelmúlthoz viszonyítva. De az 1849 előtti állapotoknál még mindig jobb maradt a helyzet. Heti 2—3 órát fordítottak a görögre a felső három, majd 1868-tól a felső két osztályban, és mindez szakképzett tanárok, segédeszközök nélkül!

Az alapvető középiskolai törvény (1883: XXX.) rendezte volna a helyzetet, de úgy, hogy humanisztikus gimnáziumaink nagyon távol kerültek ennek az iskolatípusnak ideális alakjától, a német humanisztikus gimnáziumtól. Állandóságról pedig szó sem volt, hiszen néhány év múlva maga Trefort fordítottatta le R. Frary hírhedt könyvét (La question du latin) a magyar közönség „felvilágosítására“. 1888-ban kezdődött a görögpótló vajúdása, aminek sikerületlen gyümölcse, az 1890: XXX., megint csak kevésbé járult hozzá szellemi életünknek humanisztikus irányú átformálódásához. Mégis ezekre a mostoha évtizedekre esik a magyar klasszika-filológia hőskora: művelői közül nem egy (Ábel Jenő, Pónori Thewrewk Emil) európai nevet szerzett magának. Közben pedig a változó kormányok buzgón bolygatták az 1883-i tanterv szerves egységét, de sohasem a görög javára. A század elején az egységes jogosítás miatt támadt riadalmat csak Apponyi Albert gróf, a Parthenon egyik későbbi oszlopos egyénisége, oszlatta el, mikor további reformok helyett „a harmonikus emberi kiképzés“ fontosságát hangoztatta. Jellemző tünet a Társadalomtudományi Társaság 1906-i megmozdulása, amely — jóllehet túltengő görög tanulmányokról igazán nem lehetett beszélni — tulajdonképpen szervezett felsorakozás volt a klasszikus gimnázium ellen. A gimnázium hívei pedig mélységesen hallgattak.

De mikor 1913 őszén Jankovich Béla a középiskola alsó tagozatát latin, a felső osztályokat pedig görög nélkül tervezte, ami a görög halálát jelentette volna, megmozdultak tanügyi egyesületeink, nehogy a görögpótló 1890-i törvénybeiktatásához hasonló meglepetések ismétlődhesse- nek meg. Néhány lelkes tanár mozgalmat indított a humanisztikus gimnázium híveinek szervezkedése érdekében. A készülődőben levő reformról szállongó híreken kívül ösztönzőleg hathatott az a körülmény is, hogy külföldön — ahol pedig általában mindig előnyösebb helyzetben volt a humanisztikus tanulmányok ügye — hasonló egyesülések már régóta működtek termékeny sikerrel. Például Németországban a világháború kitörése előtt jóformán minden nagyobb városban megalakult a „Verein der Freunde des humanistischen Gymnasiums“. De más országokban is egyesületbe tömörültek a klasszikus műveltség barátai. Elég a francia Ligue de la culture française-re gondolnunk. Ezeknek a szervezeteknek tervezett nemzetközi szövetkezését (Communio Amicorum Gymnasii Omnium Terrarum), mint annyi mást, az első világháború hiúsította meg. A legvirágzóbb munkásságot talán a bécsi testvéregyesület fejtette ki Stürgkh gróf (osztrák kultuszminiszter, majd miniszterelnök) elnökle- te alatt. Előadói között olyan nevek szerepeltek, mint Wilamowitz-Moellendorff, Ed. Meyer, H. Poincaré, az olasz Boni és az amerikai Shorey. 1915-ben — az együttműködés egyik megnyilvánulásaképp — Berzeviczy Albert is tartott körükben előadást „Humanismus und Weltkrieg“ címen.

Hogy a Parthenonra visszatérjünk: mikor a szervező bizottság 1914 tavaszán felhívást intézett a közönséghez, a mozgalom máris túlnőtt a tanárvilág keretein. Az első hívó szóra több mint ötszázan csatlakoztak a megmozduláshoz. Akkori közéletünk több kitűnőségétől támogatva, még ez év június 6-án meg lehetett tartani az alakuló közgyűlést. Hegedűs István, mint az előkészítő bizottság elnöke, lelkes beszédet tartott, Förster Aurél, aki az elkövetkező háborús időkben az egyesület lelke volt, a szervezkedés szükségességét indokolta meg. Takács Menyhért, az Országos Közoktatási Tanács akkori másodelnöke és Apponyi Albert gróf felszólalása után elhatározták az egyesület megalakítását, megválasztották a tisztikart és megállapították az alapszabályokat. A tb. elnökség, az igazgatóság és a választmány tagjai olyan férfiakból kerültek ki, hogy a névsort, mint Förster megjegyezte, aligha tudná bármely más egyesület fajsúlyban felülmúlni.

Az alapszabály tervezet szerint „az egyesület célja meggyőzni a művelt magyar társadalmat arról, hogy a magyar gimnázium humanisztikus jellegét a latin és görög tanulmányok buzgó ápolásával és fejlesztésével fenntartani fontos nemzeti feladat“. Egy másik pont szerint „az egyesület gyűlések tartásával, hírlapi cikkekkel, önálló tanulmányok és időszaki közlemények közrebocsátásával, szükség esetén felsőbb hatóságokhoz intézett beadványokkal hirdeti a klasszikus tanulmányok fontosságát, melyek nélkül egyrészt megszakad a kapcsolat nemzeti műveltségünk régibb emlékeivel, másrészt elvész a vezető kultúrnemzetekkel való szellemi közösség történeti alapja“.

Közvetlenül a megalakulás után kitört a világháború. Ez az egyesület tervezett munkásságának megindulását is bénítólag késleltette. Az alapszabályokat a belügyminisztérium — ez volt az általános szabály a háború alatt minden új egyesületre nézve, — nem hagyhatta jóvá. Így aztán, mint pl. az Augusztá-alap, belügyminiszteri jóváhagyás nélkül működött a lehetőség nyújtotta keretek között.

1916-ban elhatározták, hogy a tagok tájékoztatására kiadnak egy füzetet. Az időhöz nem kötött egyesületi közlemények első száma Magyar Gimnázium címmel 1917-ben jelent meg. A további működés nehézségeit kellőképpen mutatja az is, hogy a közlemények második száma csak 1923-ban látott napvilágot. (Azóta 1940-ben megjelent már a 14. füzet is.) Hol anyagi, hol politikai természetű akadályok állottak az annyira kívánatos egyesületi munka útjában. A háborús mizériák következtében a külföldi tudósok előadásai is elmaradtak. Pedig jól látták az egyesület vezetői, hogy a háború akár ilyen, akár olyan befejezése után az emberiséget „megrohanják majd a legkülönbözőbb csodadoktorok, jóhiszemű fantaszták és ravasz sarlatánok a maguk politikai, társadalmi és pedagógiai kúráikkal s a világháború tanulságaiként fogják beadni a legkalandosabb eszméket. Hogy az efféle vadhajtások a pedagógia területén el ne hatalmasodjanak, hogy a gimnáziumnak s vele együtt kultúránknak létérdekeit ne veszélyeztessék, e célra minden éberségünkre, higgadságunkra és elszántságunkra szükség lesz“. (Förster A. titkári jelentése 1918. ápr. 14-én.) Ebben az időben az egyesület legfőbb feladatának épp azt tekintette, hogy — az elnök szavaival élve — a várható új helyzet áldozataivá ne váljanak „oly javak és hagyományok, melyek hivatva vannak minden változást túlélni s az emberi műveltség örök érdekeit minden felforgatástól megóvni“.

Hogy az éberség, higgadság és elszántság milyen hamar szükségesnek bizonyult, mutatja az a memorandum, amelyet az igazgatóság 1919 januárjában a népkormány kultuszminiszteréhez és „az aera egyéb mérvadó egyéniségeihez“ intézett. A páratlan körültekintéssel szerkesztett emlékirat még a „nagyhírű szociáldemokrata politikusnak“, Pernerstorfer elvtársnak lelkes vallomását is idézi az antik műveltségről, mint az európai műveltségi közös-

ség elpusztíthatatlan kincséről... Persze, hogy a gimnázium megmaradt, nem ennek a memorandumnak a következménye. Jellemző, hogy mikor a Károlyi-kormány tervezett középiskolai reformja során a klasszikus nyelvek helyett a „természettudományi szellemű, gyakorlati irodalmi tanítást” akarta volna bevezetni, az államtitkár ilyen értelmű hírlapi nyilatkozata utáni napokban huszonnégyen jelentkeztek új tagnak.

A proletárdiktatúra alatt az egyesület életében teljes pangás állott be. Annál szebben indult az 1920-as esztendő. A fütési nehézségek elmúltával tudományos és társadalmi életünk kiválóságai — Kornis Gyula, Pauler Ákos, Hornyánszky Gyula és mások — sorozatos előadások tartására vállalkoztak. Bartoniek Géza indítványára elhatározta az egyesület azt is, hogy minden év őszén latin tanulmányi versenyt rendez a lefolyt évben érettségizett tanulók között. Ennek folytatása a Parthenon évenként ismétlődő görög versenye.

1922 őszén még örömmel vette tudomásul az egyesület választmánya, hogy a kultuszminister a reálgimnáziumok és a reálisiskolák mellett tisztán humanisztikus gimnáziumok felállítását tervezi. (Kötelező göröggel a III. osztálytól kezdve). Mi lett ebből a tervből 1934-ig, illetőleg 1942-ig! Mindenesetre jórészt az egyesület közbenjárásának köszönhető, hogy az eredetileg kontemplált 11 helyett 25 humanisztikus gimnázium maradt épségben a Klebelsberg-féle reform (1924: XI.) kezdetén.

Közben az egyesület hivatott tagjai és vendégei, példáid 1926 őszén Ed. Schwartz müncheni professzor, 1927-ben pedig J. Malye, az Association Guillaume Budé ügyvezető igazgatója, időről-időre szakelőadásokat is tartottak. A görög nyelvi oktatás kibővítése érdekében ismételt memorandummal fordultak a miniszterhez és a sajtót is tájékoztatták a mozgalom céljáról és eszközeiről. Az egyesület kezdeményezésének köszönhető az egyebek között a közkedvelt és hasznos latin ifjúsági lap, a „Iuventus” újból való megindítása is.

1927-ben körlevelet intézett a felsőoktatás irányítóihoz az egyesület vezetősége. Ebben újból felhívták az illetékesek figyelmét az 1924: XI. fogyatékosságaira és antihumanisztikus tendenciájára. Ezenkívül kérdőívek mentek valamennyi főiskola tanáraihoz, amelyeken az ifjúság általános szellemi szintjére, tudományos munkára való alkalmasságára, nyelvi ismereteire, az egységes jogosítás következményeire és a klasszikus nyelvek hatályosabb művelésének szükségességére vonatkozó pontok szerepeltek. A nagyjórészt lehangoló válaszok alapján eleven képet rajzolt középiskoláink munkájáról „az egyetem szemszögéből” Balogh József (Magyar Szemle 1, 1927, 253.1.). Ugyancsak ő ismertette az 1926. évi közgyűlésen az egyesület céljait, lehetőségeit és — nemzeti kultúránk épsége érdekében — kötelességeit „A magyar művelődés sorsa” című előadásában. (M. Gimn. 4, 1928. 43 1.; 1. még a Parthenon 7. kiadványát is: A magyar műveltségért. 1934.)

Az egyesület 1929-ben megváltoztatta a nevét, közleményei is az 5. füzetől kezdve Parthenon címmel jelentek meg. Berzeviczy Albert és Pékár Gyula után Győry Tibor vette át a nem éppen tevékenynek mutató egyesület vezetését akkor, amikor már a három középiskola típus egységes jogosításának káros következményei szemből láthatólag mutatkoztak, és — rövid pihenő után — a Parthenonnak ismételt szembe kellett szállnia Klebelsberg Kunó gróf nem mindig következetes elgondolásaival. A Parthenonban tömörülő szellemi elit senkit sem akart a latinra és a görögre rákényszeríteni, de módot kívánt biztosítani mindenkinek, hogy a klasszikus nyelveket tanulhassa, ha akarja. A latinnak és a görögnek eredetileg juttatott óraszám folytonos csökkentése és egyéb sérelmes intézkedések ellen minden rendelkezésére álló eszközzel küzdött, ünnepélyesen óvást emelt a miniszternél és javasolta, hogy valamennyi reálgimnáziumban vezessék be a klasszikus és a modern nyelvek bifurkációját. (Ez valósult meg tulajdonképpen a legutóbbi rendezés után: csak hogy teljesen eltűnt a tiszta humanisztikus típus, a bifurkáció pedig — hogy, hogy nem — a gyakorlatban majdnem azt jelenti, hogy nem tanítanak görögöt.)

Klebslsberg rendelkezései nem egyszer lényegbevágóan sértették a latin-görög oktatás érdekeit. Az egyik miniszteri rendelet pl. a törvénnyel ellentétben az 1931—32. tanévtől kezdve fakultatívvá tette a görög tanulását az addig humanisztikus gimnáziumokban is. Már-már úgy látszott, hogy az egymásra torlódó intézkedések teljességgel felborítják a magyar középiskola törvényesen szabályozott rendjét. (V. ö. Gombocz Zoltán: Nyelvtudomány és nyelvtanítás. M. Szemle 13, 1931, 218 l.; Balogh József: Iskolarendszerünk anarchiája felé? u. o. 14, 1932, 340 l.) Az ellenintézkedések tervezgetése közben személy szerint is megváltozott a helyzet, az akkori Jek szerint a Parthenon eszményeinek kedvezően.

Nem volt ez soha életre-halálra szóló harc, hanem Wolkenberg Alajosnak, Pauler Ákos halála után a Parthenon elnökének szavai szerint „állhatatos és éber munka, őrállás igazaink mellett.“ Ezeknek az időknek krónikása különben is inkább csak azt regisztrálhatja, mi mindent tervezett az egyesület? A megvalósulásra a körülmények mostohaasága és egyéb körülmények miatt nem mindig kerülhetett sor. A több nyelven szerkesztett propaganda-kiadvány, a külföldi rokonegyesületekkel való kapcsolatok felvétele stb. mind elmaradt. Szépen fejlődött viszont a magyar-görög kapcsolatok ápolása. Az előadások is folytatódtak. Különös alkalmul szolgált a Bimillennium Horatianum éve 1935-ben. Az egyesület országos jellegű ünnepeket szervezett: memoranduma eredményeképpen a minisztérium elrendelte Horatius emlékének a középiskolákban való megünneplését; megbízásából Wagner József megzenésített Horatius-versekből álló gyűjteményt állított össze (*Carmina Horatii selecta*); jubüaris ülést szentelt a nagy költő emlékének, később egy irodalmi matinét is rendezett Kosztolányi Dezső közreműködésével; kérésére az egyetemek klasszikus filológus tanárai Horatiusról hirdettek előadásokat stb. Méltó módon hódolt a társaság 1938-ban Augustus emlékének is.

A legutóbbi években aztán pezsgő munka indult meg az egyesületben. A középiskolák átfogó rendezése után nem kellett az előbbi évtized szelmalomharcait folytatni, ehelyett nagyobb energiával lehetett megvalósítani egyéb célkitűzéseit. A felolvasóületeket, a hazai és külföldi tudományos élet jeleseinek (az utóbbiak közül csak R. Lebégue, J. Marouzeau, R. W. Livingstone, Panajotis Pipinelis, G. Rodenwald, W. F. Otto és G. Pasquali nevét említjük) előadásait minden alkalommal hatalmas közönség hallgatja végig.

Ami az egyesület ideáljainak „hírlapi cikkekkel“ való terjesztését illeti, elmondhatjuk, hogy ez a közelmúltban pozitív és negatív formában egyaránt megtörtént. Az új elnök, Baranyai Lipót minden megnyilatkozása után özönével jelennek meg az időszaki és napisajtóban túlnyomórészt rokonszenvel telített hozzászólások. Az 1940 őszén megtartott elnöki megnyitó visszhangjából csak Márai Sándor vasárnapi krónikáját emeljük ki. (Pesti Hírlap 1940. nov. 3.) A Nemzeti Bank elnökének „egyszerű és erős szavai“ arról, hogy kötelességünk megőrizni mindent, ami „az aragnál is örökebb, szellemi érték“, nem tévesztették el hatásukat. A múltévi megnyitó beszédéről (*Homo historicus és homo oeconomicus*. Budapesti Szemle, 1942) fokozott mértékben mondhatjuk el ugyanezt. Mindenesetre, amikor a fasiszta Olaszország nevelésügyi minisztere „A humanizmus védelméről“ ír könyvet, Mussolini és Hider beszédeiből és írásaiból pedig kötetre menő hasonló jellegű antológiát válogathatnánk össze, az egyik lap nálunk azzal reagált Baranyai beszédére, hogy „nem azt az időt éljük, amikor a humanizmusnak, mint irányító gondolatnak bármiféle szerepe lehetne a népek életében“.

Még fontosabb eredménye az egyesület munkájának, hogy megvalósulhatott az, ami a régi alapszabályokban csak „*pium desiderium*“ként van

említve: a társaság Parthenon-Könyvek címen kiadványsorozatot indított. A sorozat két részből áll: a „Parthenon-Tanulmányok“ a görög és római művelődés egyes ágainak és elemeinek, továbbá ezek modern kapcsolatainak és vonatkozásainak essay-szerű feldolgozásai, a „Parthenon-Klasszikusok“ pedig görög és római írók kiadásai bevezetés, magyar fordítás és magyarázó jegyzetek kíséretében. Mindkét sorozatból már eddig is több kötet jelent meg. A közönség érdeklődésére jellemző, hogy egyik-másik már kezd elfogygni.

A mi helyzetünkben elhibázott vállalkozás volna, ha olyan célokat tűznénk magunk elé, mint a francia Association Guillaume Búdé, vagy az olasz Istituto di Studi Romani. Nyilvánvaló, hogy túlhaladná erőnket, ha a Collection des Universités de France könyvtárt kitevő kiadványait, vagy az Istituto monumentális munkáját csak megközelítőleg is utánozni akamók. Viszont az eddig megjelent néhány kötet iránt megnyilvánult érdeklődés bizonyítja, hogy a Parthenon szerényebb anyagi keretek között mozgó munkásság! az ideális célokon kívül reális szükségletnek is meg tud felelni, és ezt a nemes kezdeményezést éppen a mai időkben kötelessége folytatni, hiszen épp ez biztosítja létjogosultságát. Jean Malys, az Association egyik vezetője is így nyilatkozott egyszer: „Ha egy tudományszak csak önző mandarinok zártkörű társaságának az osztályrésze, ha nem eleven és nem képes életelemekeket vinni társadalmunkba, akkor tárgytalan, haszon nélküli és elítélendő.“

BORZSAK ISTVÁN

KISHÁZÉPÍTÉS

EMMI SEM foglalkoztatja jobban azokat a köröket, amelyek a falu szegénységének felemelését szívükön viselik és semmit sem várnak türelmetlenebbül azok, akiken segíteni akarunk, mint a falusi kisházépítés nagyarányú, mielőbbi megindulását. A falvak bérelt viskóiban szorongó családok ezúttal nem újabb ígéretekre várnak, az a néhány száz épülő vagy megépített ház sem inti őket türelemre. A falu népe olyan nagyarányú kisházépítkezés megindulását várja, amelyből minden bizonyossággal következtethet arra, hogy végre rátértünk az útra, amely a régóta ígérgetett szociális jólét első állomásához vezet.

A kezdet kezdetén vagyunk ugyan, de mutatkoznak jelek, hogy ezen az úton elindultunk. Mióta a FAKSZ (Falusi Kislakásépítő Szövetkezet) drága és csak kényszerűségből igénybe vett kölcsönei segítségével támogatott kislakásépítési akció helyett a belügyminisztérium irányítása alá tartozó Vármegyei Jóléti Szövetkezetek kész megépített házak juttatását vették anyagi eszközökkel is megalapozott programjukba, nagy reményekkel nézünk működésük elé. Az eddigi rendszer ugyanis soha sem törődött avval, hogy a kölcsönkép kiutalt összegekből hogyan és milyen házat építettek, így a kisházak a legkritikább esetben feleltek meg azoknak a követelményeknek, melyek tartóssági, egészségügyi, csinosági és más szempontokat figyelembe véve, nemcsak magánérdekeket, de a közérdeket is szolgálták volna. Ennek a nemtörődömségnek eredményei azok a viskók, amelyek az ugyancsak drága, vízjárta falu végi telkeken dísztelenkednek.

Mi tehát úgy magánérdeket, mint közérdeket kielégítő házhoz kívánjuk juttatni azokat, akik családi házra sóvárognak, úgy elvetve minden eddigi